

Dato: 15.11.2023

Innspill til regjeringens arbeid med bærekraftige matsystem

Norges Vel er en ideell og uavhengig medlemsorganisasjon som jobber for en fremtidsrettet og bærekraftig matsektor i Norge og internasjonalt. Vårt engasjement skal bidra til å skape lokal næringsutvikling, verdiskaping og livskraftige lokalsamfunn, og det har vi gjort siden vi ble stiftet i 1809. Internasjonalt arbeider vi sammen med lokale og internasjonale partnere for å styrke matsikkerheten, øke inntektene for småprodusenter, skape nye arbeidsplasser og forbedre organiseringen av matprodusenter i Mosambik, Tanzania og Madagaskar.

Norges Vels arbeid med å utvikle et bærekraftig matsystem

Et bærekraftig matsystem handler om å forsterke og bruke lokale råvareressurser som grunnlag for matproduksjon, verdiskaping og arbeidsplasser. Det grønne skriftet innen mat og landbruk krever massiv nytenkning og innovasjon. Økt matproduksjon på norske ressurser, klimapasning, karbonlagring i skog og jord og økt bruk av fornybar energi er sentralt i landbrukets grønne skifte.

Formålet med Norges Vels innsats er å bidra til økt ansvarlig produksjon av mat basert på nasjonale ressurser og fremme kostnadseffektive løsninger som lar seg gjennomføre i praksis, for eksempel ute på gården hos den enkelte bonde. Som en ideell utviklingsorganisasjon blir vår rolle ofte å være initiativtaker og igangsetter. Dette innebærer nybrottsarbeid som ofte krever mye før et prosjekt eventuelt kan etableres og andre finansieringsmuligheter utløses. Eksempler kan være utvikling av lokale verdikjeder, nybrottsarbeid innen jordhelse og plantegenetisk mangfold, utviklingsarbeid for fjellandbruket, og jordhelse og regenerativt landbruk. Uavhengig rådgivning og kompetanseheving innen fornybar energi er også svært etterspurt.

Her er våre innspill på hva som er viktig for å sikre et bærekraftig matsystem:

1) Verdikjeder og næringsutvikling

På samme måte som norsk landbruk, har Norges Vel lang erfaring med å jobbe med småskala matproduksjon og utvikling av verdikjeder og markedsrettede produkter. Afrikanske land ønsker også å i større grad å satse på videreforedling av matproduksjonen sin, på samme måte som Norge har gjort.

Næringsmiddelindustrien er den største fastlandsindustrien i Norge, og den har stor betydning for sysselsetting og verdiskaping over hele landet. På tross av dette, er viktigheten av å jobbe i hele verdikjeden ofte underkommunisert i den norske debatten

om bærekraftige matsystemer. Vi mener samtidig at det må jobbes mer med å fremme sirkulære verdikjeder, der alle ressurser utnyttes best mulig, også restressurser.

Mer ekstremvær, pandemien og konflikten i Ukraina vist hvor sårbare de globale matsystemene er. Både Norge, og enda sterkere våre partnere i Tanzania, Mosambik og på Madagaskar, påvirkes av slike utfordringer, for eksempel gjennom vanskeligheter med å få tilgang til innsatsfaktorer, ved at avlinger går tapt, eller ved sterk økning i mat- og energipriser. Gjennom å utvikle lokale verdikjeder, blir matsystemet mindre sårbart for globale forsyningsutfordringer.

2) Samvirker

Med industrialiseringen og moderniseringen av landbruket i siste halvdel av 1800-tallet, begynte norske bønder å organisere seg i samvirker. Norske bønders mulighet til å produsere mat, skape verdier og utøve yrket sitt over hele landet, er i stor grad påvirket gjennom deres eierskap i norske landbrukssamvirker. De tre største landbrukssamvirkene er TINE, Nortura og Felleskjøpet Agri. Mindre samvirker som Hoff, Gartnerhallen og Honningcentralen er også sentrale aktører for å samle foredling og sikre markedstilgang for produktene. Samvirkemodellen benyttes også for å organisere demokratisk samarbeid mellom bønder og grunneiere, for eksempel til bruk av maskiner.

I Norge er det ofte familielandbruket som blir trukket fram som en særegenhet som vi fremmer internasjonalt. Norges Vel mener at vi også bør trekke fram de norske medlemsstyrte samvirkene i landbruket som en suksesshistorie. Norges Vel har laget et [notat om de norske erfaringene med samvirkemodellen i landbruket](#), som forteller hva våre afrikanske partnere er opptatt av. Vi har også skrevet en kronikk hvor vi spør om [den norske samvirkemodellen bør eksporteres?](#) Norges Vel har arbeidet med samvirker og samvirkemodellen i mer enn 170 år i Norge og 40 år internasjonalt.

3) Ta vare på det lokale ressursgrunnlaget

Plantemangfold er en forsikring om mat i fremtiden. Økende tap av biologisk mangfold er en av de største truslene mot matsikkerheten. Økt mangfold og bruk av plantegenetiske ressurser kan også bidra til nye næringsmuligheter og økt variasjon for forbrukerne. Gjennom [Norsk Bruksgenbank SA](#) tar Norges Vel vare på plantegenetisk materiale og sikrer genetisk mangfold i norske sorter. Vi tar i bruk eldre, norske sorter som nå ligger bevart i den nordiske genbanken og vurderer om de kan ha et markedspotensial. Dette kan også være sorter som med klimaendringene kan dyrkes høyere til fjells og lar oss ta i bruk større arealer i Norge til matproduksjon, eller ta i bruk sorter som er mer robuste for ekstremvær. Vi har også et testområde for bygg til maltproduksjon, med tanke på bruk i produksjon av norsk øl og whisky.

Fjellandbruket: Rundt en femtedel av alle aktive gårdsbruk ligger i fjellområdene. Landbruket er en viktig bærebjelke for fjellområdene. Uten et livskraftig fjellandbruk faller en sentral del av næringsgrunnlaget, og dermed også bosettingsgrunnlaget, bort. Matsikkerhet, sysselsetting og bosetting er fellesgoder som fjellandbruket produserer for samfunnet, i tillegg til et kulturlandskap formet av utmarksbeiting og setring. Det huser også et stort og unikt biologisk mangfold som er avhengig av at beitedyr. Norges Vel bidrar til å styrke fjellandbruket gjennom [Nasjonalt senter for fjellandbruk](#).

4) Jordhelse og regenerative praksiser

God jordhelse bidrar til bedre vanninfiltrasjon, næringsstoffutnyttelse, karbonbinding og god plantevekst. Dette er en forutsetning for å kunne redusere miljøpåvirkning, utslipp til både luft og vann og skaper en robusthet i møte med klimaendringer. På Hellerud gård jobber vi med å forbedre jordhelsen. Dette er knyttet til vårt arbeid for omlegging av gården til regenerativt landbruk, fordi vi mener en slik omlegging vil være grunnleggende for å sikre et bærekraftig matsystem i framtiden.

Vennlig hilsen
for Det Kongelige Selskap for Norges Vel

Julie Nåvik Hval
Seniorrådgiver internasjonal avdeling
E-post: julie.hval@norgesvel.no